

A FIATAL MAMA LEVELE

HOLTI MÁRIA

Úgy szivárgott be a városba az ősz, ahogy valaha a mi erdőkbe az ellenséges felderítők, nem is jött, csak ott volt rutinosan, anélkül, hogy árukkodó nyomokat hagyott volna maga után; ott volt a levegőben, a tenger színében, még a kilencvenkét fej arckifejezésén is, és ezt hirdették az üres parkolóhelyek, melyeket a nyaralók nagylelkűen ráhagytak az utókorra. Bolondos, még nem őszi, de már nem is nyári esők permeteztek, a tócsák is lustábban szárítkoztak, mint azelőtt, és ha elnéztél a tévétorony irányába, a kövek zöldebben bámultak vissza, mert az ő évszakuk a kezdődő esők évszaka.

Zsebedben hordod az egész életrajzod piszkozatban, tudod, hol vár kiegészítésre, javításra. Könnyen ellenőrizheted, hol léptél ki a sorból, ha kiléptél, hol kellett volna vezércikk-egyértelműen kitaratnod valami vagy valaki mellett, hol hibáztál, ha hibáztál. Abban mélységesen hittél, hogy mindent szabad akaratodból teszel, a legszabadabb elhatározásból, és csak valamiféle posztdeztinációban hittél, ha van ilyen: a dolgok visszafelé való elrendelésének sora. Felültél a vonatra, mert rémlett valami pontatlan cím, valami lehetetlen nevelőotthon, és a portán olyan ünnepélyesen mondtad be Ilija nevét, akár egy nagykövetét, mert abban a hitben ringatóztál, hogy Ilija neve afféle szezám, hallatára a portások, teát főzicskélő takarítónők arcára odafagy a mosoly, és merő tiszteletté változik át. De erről szó sem volt, kinn idegbajosan szemerkélt az eső, és mert a portás jobb lábbal kelt fel aznap, jóindulatúan odavetette, hogy büntetésből áthelyezték, nem olvastam az újságokban? Zavaromban azt hebegtem, de igen, olvastam, mért ne olvastam volna, figyelemmel kísérem én a sajtót, mint bárki, aki tudatosan él. Ezt, ezt a kifejezést még fontolóra kellett vennem, lehet-e így hagyni, az életrajzomban: tudatos élet, vagy csak afféle szójátékcsapda ez is, amit más ha mondhat az emberről, tudatosan él, de egyes szám első személye nincs, hiányzik a nyelvtankönyvekből is, a helyén

csak egy egyszerű gondolatjel áll, a második személytől már minden megy simán. Ekkor jöttem rá, hogy nem szeretem az őszt, se a krizantémillatot, se a nyers, agyagos föld szagát, amit két esőszemer kelés közt ha hoz a szél a völgy felől, és az egyetlen dolog, amit tehetek: okosan elveszíteni a ronggyá hordott képeket.

Ilija életrajzát akkoriban legalább öt változatban ismertük, egyik változat kacskaringósabb volt a másiknál. Meg képtelenebb is. Egy valami azért mégis egybevágott valamennyi változatban: Ilija volt az, aki kiringatta a kövek közül a termékenységkereszteket. Feltételezem, ez a tette nyomta rá előre Ilija minden további ténykedésére a bélyeget anélkül, hogy ennek tudatában lett volna. Mindenki ennek alapján ítélte meg, és amíg el nem került a mi vidékünkéről, senki nem szólította a nevén, csak így emlegették: az, aki feltűzlte a kereszteket? Nagybátyám kivételével, természetesen, mert ő egyszerűen sehogy se nevezte, ha meg szóba került, csak ezt mondta:

— Hát aztán!

Amikor a keresztügynek híre ment, még fiatal mama is fölkelt az ágyából, kendőt kötött, felvette borjúbox félcipőjét azzal a lehetetlen sarokkal, és indoklásként odavetette a kíváncsiskodóknak:

— Valahogy mintha könnyebben érezném magam.

— Adja is isten, hogy így maradjon— vágta rá másodpercnyi gondolkodás nélkül nagybátyám felesége, és gyorsan elfordult. Élettapasztalatokban már akkor sem szűkölködve gondolhatta volna, hogy erre nagybátyám csak ezt válaszolhatja:

— Te meg ne keverd a szart, ha nem fontos.

Te meg ne feszegetsd a húrokat — mondta volna nagybátyám felesége, ha értelmét látta volna, de nem látta, inkább érdeklődve pillogott fiatal mamára, aki ruganyos léptekkel haladt át a hajópadlós és ezért mindig maszatos konyhán, hogy lecövekkelje magát kinn, az ajtó előtt, „csodászkodni”, és maga is felfedezze a területileg legközelebb álló kereszt hiányát a paradicsomok mellett:

— A gazember! Hát mégis igaz!

Vesztére mondta ezt is, mert nagybátyám felesége, akit mintha az ördög szállt volna meg (meg a helyreigazítások miatt is), csak megjegyezte:

— Mamának az optikája is megjavult.

— Mondom, hogy könnyebben vagyok, lányom — mentegetőzött fiatal mama, és merően nézett arra a magassági pontra, ahol a jobb paradicsomtermés érdekében felállított fakereszt létezett még egy nappal előbb olyan biztonsággal, hogy a legelszántabb bőre is tehetetlenül állt vele szemben éveken át. Húlt helye a keresztnek, amit pedig a tartósság miatt palakőporba és mészbe ágyaztak, per secula seculorum.

— A krumpli keresztje?

— Azt is elvitte — adja az értékes felvilágosításokat nagybátyám felesége.

— A kukoricáé? A káposztáé?

— Azt is.

— Megbűnhődik, az istentelen, én mondom nektek. Az isten nem szokott bottal verni, vannak más módszerei is, meglátjátok.

— Az igaz — csillan fel nagybátyám feleségének a szeme —, csak találja is meg. Mivelhogy eltűnt.

Fiatal mamán szemmel is jól láthatón ömlik el az elégedettség: végre egy kiadós botrány, amit évekig lehet rágcsálni, valami, ami soha nem hűl ki, és ragyogó lehetőség egymás gyerekeinek szapulására. Olyan forma értelemben, mint: AZ ALMA NEM ESIK MESSZE A FÁJÁTÓL és így tovább.

Ilija akkor már tizedik évét taposta, rég kialakult és megkövesedett világnézettel, amit a termékenység-keresztek kiráncigálása is bizonyított. Ha ott van, nyilván mondok neki valami bátorítót, valamit, amivel biztosítom, hogy ne féljen, nincs egyedül a bajban, rám mindig számíthat, ha senki más, majd én megmondom a többieknek, hogy a babonát még az egyház se nézheti jó szemmel, és ha már mindenképpen dekorálni akarnak, okosabb lenne, ha a mindenféle keresztek helyett több madárijesztőt állogatnának az amúgy is siralmas mezőgazdasági területek szélére. Nem igaz, hogy a szándék ugyanannyi, mint a tett, mert Ilija, előkerülése után, olyan kétségbeesetten járkált, mint a kivert kutya, alkalom se nagyon adódott, hogy ezt megmondjam neki, mert bennünket aztán szemmel tartottak, leginkább akkor, amikor azt a legkevésbé kívántuk.

Új keresztek jelentek meg a fölásott krátereszemekben, az irtások szélén, ahol valaki fantáziát látott abban, hogy pár tő káposztájával emelje a környék mezőgazdasági hozamát. A keresztállogatás egyébként új költségmegterhelést is jelentett, mert ki kellett hívni a káplánt, aki közkívánatra beszentelte a csertölgybozóból fűrészelt, keresztbe rakott ágakat. A szertartás folyamán a korai feudalizmus sámánjaira kellett gondolnom, mert a négy-öt kötetes iskolakönyvtárban találtam egy vonatkozó értelemben megírt füzetecskét.

Nem beszélgethettünk Ilijával, és amikor mégis alkalom kínálkozott, hirtelen elfogyott a mondanivalónk, és helyét olyan fontos kérdések töltötték ki, hogy már régen esett, jól jönne egy kis változás, ellettek-e a birkák és mennyit, és mik akarunk lenni, ha felnövünk. Ezt is gyorsan, kapkodva, mint aki tilos dolgot művel, felénk nem volt divatos a *causerie*, a beszélgetés, de még a vitatkozás sem, legfeljebb civakodás vagy csúfolódás formájában, különböző neműek esetében meg pláne nem, és jaj nekünk, ha rajtakapnak. Ha sikerült mégis kifognunk pár percnyi egyedülétet, az időt az előbb elsorolt témák töltötték ki, mert vagy nem jutott az égvilágon semmi az eszükbe, talán a hirtelen öröm miatt, vagy nem

mertük levenni a kötelekkel is felerősített maszkot, tudva, hogy percekben belül vissza kell rakni.

El nem kezdett beszélgetések sorának nevezném hát mindazokat a pillanatokot, amikor Ilijára gondoltam, vagy magamban hosszú beszédeket intéztem hozzá, teletűzdelve a természetesen és mindazonáltal szavakkal. Ha sikerült is időről időre elfeledkezmem róla, alakja a legváratlanabb és védtelenebb pillanataimban felmerült, hatalmánál fogva az öröm legszámoltabb perceit is elorozhatta, mert hol apró kis pillangó képében röpdösött, hol nyugtalanító, félelmet keltő bogár volt, de semmiképpen sem az, aminek lennie kell: EGY A TÖMEGBŐL, egy a sok közül. És valóban ennek is láttam, amikor évekkal ezelőtt összefutottunk: nagyon is egy volt a tömegből, egymaga volt a tömeg is, és látszott, mégis ő az, aki a földön jár, míg én csak a köveken botladozom. Aznap este nehezen aludtam el, éjfél is elmúlt, mire eljutottam a következtetésig: a dolog értéke saját magunktól függ, öntudatlan becsüskötől, de mi magunk fizetjük a zálogpénzt is, hiszen való igaz, hogy a középkorban alacsonyabb volt egy ikon ára, még az ezüstbe foglalté is, mint megírtni egy pár szavas levelet. Hogy mégis az ikonokat helyezzük mindenfajta írás elébe, ez is olyan viszonylagos, mint a zálogházi ügyletek menete. Egy ideig félttem beismerni, hogy ikonosztáziám csak egyetlen központi alakkal rendelkezik, vagyis rögeszme lesz, ami érintésre nyomban rostjaira hull, mert az időn kívül a szű is jól megrágtá.

Az ördögbe is a képmutatással. Egy újabb alkalommal fiatal mama egészsége ismét jobbra fordult, aznap kivételesen ismét jobban érezte magát. Fiatal mama mindnyájunk nagy bámulatára fűgén felkelt, hosszas fésülködést rendezett a falra akasztott tenyérnyi bádögkeretes tükör előtt, felkötötte berlini kendőjét, és gazellaszökellve eltávozott hazulról. Kígyóébredés ideje volt, meleg március, amikor a legbátrabbak is kapkodva szedik a lábukat a jeltelen ösvényeken: ha nem fontos, semmi értelme kihívni a sorsot magunk ellen, nem fontos a leselkedő veszélyek úgysis tekintélyes számát fölöslegesen szaporítani.

Fiatal mamában érthetetlen módon megvolt a fennhéjzás adottsága is egyéb tulajdonságai közt. Idegenekkel, kívülállókkal szemben szeretett nagyvonalúnak látszani, mintegy fitogtatni, hogy ha akarnánk, nem kellene ilyen nyomorúságosan élnünk, mint ahogy élünk, minden adottságunk és anyagi feltételünk megvan ahhoz, hogy kedvünkre rázzuk a rongyot, ha annak éppen szükségét érezzük, de mi ezt nem tesszük, mert okos ember nem hengec azzal, amiye van.

Hencegőknek nem nevezhetett volna bennünket senki, nem is értettünk hozzá, még a legelmésőbb ügyvéd se találhatott volna semmi hengegésre méltót a házunk táján, ha csak nem azt, hogy mindig egy kecskével volt kevesebbünk ahhoz, hogy tejjel kedvünkre leigyuk magunkat, hogy mindig csak egyetlen malac hiányzott, hogy alaposan beszalonnázzunk, egy-két százas pedig, hogy lenn a városban is akadjon valami sürgős elinté-

nivalónk. Fiatal mamában mindezek ellenére megvolt a hencégés adottsága, és olyan napokon, amikor egészségi állapota ideiglenesen jobbra fordulóban volt, gyakran meg is próbálta, hogy jól megalapozott anyagi helyzetünkről hírt adjon.

Fiatal mama besétált a templomba, ahol valami szertartásféle készülődött, ragyogó alkalom rendezett pénzügyeink állásának fitogtatására. A káplánhoz lépett, és amilyen hangosan csak tudta, közölte, hogy a kezében szorongatott tízest felajánlja a templom céljaira. Többek szerint a káplán azt mondta, mélyedjen csak nyugodtan imádságaiba, és a szertartás végeztével tegye az összeget a kifüggesztett perselybe, az ilyen pénzek szétosztása külön téma, betegeknek, árváknak, elesetteknek, no meg renoválásra. Fiatal mama állítólag kárörvendő pillanatások kereszttüzében vonult a székéhez, sértett méltósággal, és távozóban megfélekedett az adományról. Olyan tette volt ez is, amit nagybátyám felesége nem állhatott meg szó nélkül: ez is csak akkor lökne a kutyának, ha van nézőközönsége. Nem tudom, mit mondott erre nagybátyám azonkívül, hogy nem fontos a szart keverni, de engem mindenesetre megütött annak a fogalomnak a szele, amit röviden így neveznek: képmutatás.

De mi volt fiatal mama képmutatása a miénkhez képest? Ilijával? A sakknak, a krikettnek szabályai vannak, és ha tudod az utolsó lépést — talán már jóval a játék előtt —, akkor is a szabály szerint lépegetsz, kitérőkkel, a fegyelem útjelző tábláit követve. Hogy vagy?, kérdezted Iliját. — Meglehetősen. — Évekig vártad ezt a találkozást. Hogy vagy? — Ma szép idő van, hál'istennek. — Igen, hál'istennek — mondta valamelyiketek, és Ilija is az órájára sandított. — De te nem változtál semmit. — Akár tizenöt éve, te is! — Ha nem ismertem volna Iliját, a labdát visszadobom. De a visszadobásnak nem láttam értelmét, mert mélysegebb volt bennem a képmutatás, mint a sivatag kútja.

Várunk a kis motoros hajóra, hogy átvigyen a másik partra. Itt, a fjordnál, majd egy kilométer széles a folyó, akárha elunta volna a keskeny, szűk folyamvölgy kimért fegyelmét, és föllázadva szétterülne, kitöltve a dolomittal minden zegét-zugát az egykor virágzó római katonaváros romjai alatt. Lehetünk vagy húszan is, többnyire határozott céllal sietők, jó néhányunk megrakodva: fejszékkel, fűrészekkel, piacról visszamaradt zöldséggel, hátra is szerelhető kosarakkal, egy asszony egy füzér fokhagymával a nyakában, bizarr borostyánnyakék, a lengyel tóhát éretlen borostyánjaiból fűzve. Két aktatáskás férfiú áll egyik lábáról a másikra, vigéceknek nézem őket, kereskedelmi utazóknak, talán szivárványügyletben utaznak, talán egy darab eget akarnak eladni a parasztnak, csak ma, lehetőleg, amíg a kedvezmény tart, holnap már késő, verhetik fejüket a falba. Fenn, a szakadékok szélén elfelejtett olasz bunkerek, má-

sodik világháború, bután, ostobán ásitának bele a torkolatvidék és a tenger kékjébe, szemérmetlen kitarulkozással, még csak nem is kérdő- vagy felkiáltójelek, inkább megannyi otromba himlőhely a mésző hófehér testén.

Talán örültem is, hogy itt senki nem ismer, nem kell kényszeredett és unalmas udvariassági beszélgetésekbe kezdeni, ami a végén mindig oda lyukadt ki, hogy mi vagyunk a világ legcsodálatosabb állama (meg a legszebb is), gazdagabbak lehetnének Amerika összes ragyogásánál, csak az a baj, hogy nagyon sokan ezt nem veszik komolyan. Mert az udvariassági locsogások körülbelül mindig itt végződnek, aztán adieu, ki-ki rohan a maga peccsenyjét sütögetni, mert piacról és kenyérből él az ember, és még oda tudatilag nem jutottunk el, kivétel nélkül mind, hogy nagy családban jobban esik a falat. Ismét Ilijára kellett gondolnom, aki soha életében nem sütögetett semmiféle peccsenyét még polgárosult értelemben sem, mert aki csak egy kicsit is ismerte, ha fanyar közérzettel is, de be kellett látnia, hogy Marinovics Ilija inkább a történelem ingatag fáját csapkodta anélkül, hogy az ágak helyzetére különös gondot fordított volna. Az viszont igaz, hogy pont azt az ágat érte a legtöbb csapás, amelyen jómaga is kuporgott vagy kitért karokkal egyensúlyozott, de ez nem szándékosság, csupán a véletlen műve volt.

Zavart ez az Ilijával kapcsolatos kultuszféle, minden gondolatsor végén ő maga vagy az árnyéka állt, aki pedig egyáltalán nem volt szent, véletlenül se, és ha kellett, legalább olyan jól tudta bemocskolni magát, mint bárki más, ha nem jobban. És ebben különbözött mindenki mástól is: abban, hogy mindent odaadással csinált, melléfogásaiban is felülmúlhatatlan. És hogy tudott vezekelni! hogy tudott fogadkozni, törekedni a változásra, néhány egyszerű mondattal hogy tudta tisztára mosni, valósággal újjászülni magát, ha nem többel, hát nagybátyám mondatával: „Hát aztán!”, és ment tovább, újabb és újabb tapasztalások felé. Lehet, az újrakezdésnek ez a már-már égi adománya az, ami engem olyan fergetegesen vonzott hozzá, az új, tiszta lap politikája, ami belőlem egy negyed emberöltőn át hiányzott. És irigyeltem, amiért olyan tékozlón bánt ezekkel a tulajdonságaival, nem takargatta, féltette őket, ellenkezőleg, hivatkozott velük: csináljátok ti is utánam, ha tudjátok. Az utánczó, ha akadtak is, gyorsan lemaradtak, mert Ilija éppen valami kétes dologba kezdett, megbotránkoztatóba, hogy azután igazi édesvízi angolna-technikával eltűnjön az ámuló vagy botránkozó szemek elől.

A motoros hajó végre kiköt, fellökdösődünk, a kapitány káromkodik a csomagok miatt, túlsúlyt emleget, a mélyzöld, hínáros vízben pisztrángok kergetőznek, még nem tudhatjuk, hogy vesztükre ereszkedtek le, mert innen nincs tovább, csak a sós víz. Egy középkorú asszony hirtelen, hisztériásan felzokog, ösztönösen közelebb húzódom, tizenöt éves forma kamaszlánya rákvörösen rángatja a vállát, esküdözik, aztán a vízbe akarja vetni magát, lökdösődnek, mindenki őket nézi, mintha a kormányos is

abbahagyná egy időre a káromkodást, felülkerekedik rajta a kíváncsiság. — Majd a doktor megmondja, az meg... meglátod, mi jár a kurválkodásért, meglátod... majd az orvos!

Nézem ezt a lányt, nyurga, hirtelen nőtt, benőtt, rágott körmökkel, ébenfekete hajfonatai a fejére feltornyozva, fűzöld farmernadrág, narancs-sárga trikó. Nyilván ében fekete a szeme is, de a szeme színe nem látszik, könnyeit szétmaszatoalta a vörösségen, amit a megalázottság, kiszolgáltatottság váltott ki, már a fulladásos halált is vállalná inkább, csak ne kelljen itt hallgatnia ezt az asszonyt, akiről lesírt a rendezetlen, nehéz élet, a dolgok legegyszerűbb rendjének hiánya, az értelmetlen düh saját elhibázott élete miatt. Ösztönösen körbepillantok, van-e itt rendőr valahol, a lány zokog, van neki magának is baja elég, és sehogy se érti, mire ez a tradicionális színház, az évezredeknek az unalomig ismételt egyfelvonásosa. Elmerengtem a kurválkodás szón, merőn néztem a habzó szájú asszonyt. Rendőr sehol, elresteltem magam, hivatalos szervek családi civódásba nem avatkoznak, tünődöm, jó-e, helyes-e ez, elképezelem magamnak a fiúját, esetleg éppen katoná, esetleg éppen virágra gyűjt ennek a kamasznak vagy gyerekkocsira, ha már így adódott, talán nem is adódott sehogy, csak egy este kimaradt otthonról, és a sziklatetőről, valamelyik bunker tövéből együtt néztek el délnyugat irányba, hogy megállítsák, hol a választóvonal a tenger és az ég között.

Ki tudja?

Tuszkolódás a kiszállásnál, még jó darab a városig, szándékosan lassítok. Verára gondolok, jó volna tudni, mit csinál most, esetleg éppen Iliját tárcsázza kétségbeesetten, de nem, már Ingridius nővér, éppen nagyhét van, sietve hímez egy címert, közös ajándék a királynak, húsvéti ajándék. Éjszaka sikerül kiszöknie, ami ott még soha senkinek nem sikerült, megvesztegette a kapus nővért, eriggy a kárhozatba, lányom, nagykorú vagy, magad eszed majd meg, amit főzöl, de egy árva Ave Máriára se számíts részemről a lelked üdvéért, és engem be nem márt, mert én semmit nem láttam, nem hallottam, semmiről nem tudok, ha kell, ezt a szent kereszt előtt esküvel is állíthatom, spanyolcsizmában is, ne feledd. Suhan Vera, a katedrális szoborfejei mintha jelentősen összenéznienek, Vera a várkapu őrének tenyerébe egy kis gobelinhímzésű tarsolyt csúsztat, az őr kitapintja benne a tallért, meghajol, és megnyit a várfalban egy kis ajtót. Vera belép, Ilija várja ott, fején félrekapott vörös csillagos kis sipka, amelyet a második világháború idején hordtak az erdőben, vállán golyószóró, kimértan kezét nyújt, Vera felszisszen az erős kéz szorításától. Hallgatnak, Vera könnyögőre fogja, térjen már észre és mérlelje, mit kockáztat ő az ilyen éjszakai kiruccanásokkal, eleped érte. Ilija felnevet, nem, mondja, én nem vagyok lovag, aztán elénekel egy varsaviánkát meg egy nagyon-nagyon régi népdalt, ami arról szól, hogy „ne sírj, Kató, ne sírj, majd férjhez adunk téged”. Ilijának vastag, recsegő énekhangja van, az őr kintről valami vastárggyal megveri az ajtót, csendre int, és ekkor

kintről behallatszik az óriás mozsárágyú döreje, amit óránként adnak le annak jeléül, hogy a városban minden a legnagyobb rendben van. Vera érzi, hogy sietnie kell, kibontakozik a fekete szövetekből, és már ott áll igézőn, de jaj, Ilija szemérmesen elfordul, mert mifelénk ezt így szokták, ha valaki lenge öltözetben van. Vera gúnyosan felnevet, a nehéz ajtót sarkig tárja, és ránevet a kulcslyukhoz tapadó őrrre, aki majd hanyatt esik. Mennem kell, drágám — mondja Ilija, és még megsimogatja Verának a fityula miatt rövidere vágott haját, és határozott léptekkel eliramodik, mert ő az, akinek mindig sietnie kell valahová. Légy átkozott — sziszegi Vera megalázottan, és felkapkodja tunikáit. Ha nem restellné, maradna még egy kicsit, de ami sok, az sok, a kapus nővér türelmével se lehet visszaélni.

Közben beérek a városba, és csalódottan gondolom, hogy ma sem, ma sem történt semmi, semmi említésre méltó.

Különféle irodákban hányódtam, kétharmadukat látatlanban is be lehetett volna záratni anélkül, hogy az ipar, a mezőgazdaság vagy a kulturális élet megérezte volna hiányukat. Könyveltünk és utasítottunk, keresletet indítottunk és felhívtuk a szíves figyelmet, miközben az óra mutatója engedelmesen haladt és fogytak a hónap napjai; afféle melegházi vákuum volt ez, telve kételyekkel, lelkiismeret-furdalással, rossz közérzettel. Érzelmileg is vákuum ez a periódus: éldegélni a rongyossá használt, agyonhordott képeken, tíz-húsz évvel korábbi eseményeken — mind-az kevés volt az aznap érzékeléséhez. Rájönni, hogy a létezés egyedül-álló, soha vissza nem térő, nem ismétlődő alkalom — nem volt kis dolog. Az egyéni kötődés területén csapnivaló kilátásokkal és a vággyal, hogy ne egyénileg, de társadalmi szinten váljak valahol fontossá, kötődjek, ez még kevesebb kilátással kecsegtetett. Jóval harminc évvel a háború után még mindig ugyanabban a betegségben szenvedni, mint amiben a közvetlenül a háború befejezése után ébredők, akiknek hiányoztak a rendkívüli, kirívón hősi feladatok, a kitűnés-kitörés lehetősége, ami például a Szardíniaértékesítő Vállalat könyvelési osztályán távolról sem adott meg.

A kötődéskeresés ellenhatásaként kezdődött egy új fejezet: addig nem nyugodni, míg mindenki elismerését, szimpátiáját el nem nyered. Ezt többé-kevésbé csak anyagi áldozatok árán sikerült elérni, vagy megerőltető fizikai munka, éjszakázás árán. Szerencsére nem tartott soká ez az időszak se, de volt a lónak másik oldala is. És ezt a teljes érzéketlenség, a közöny, a mások iránti tökéletes érdektelenség váltotta fel. Akkor esett az a szitkozódás-ügy is ott a botanikus kertben. Egy nagyon öreg aszszony rázuhant a trópusi kardvirágok ágyára, a parkőr ordított rá: Maga is nézhetne a lába alá! most megnézheti, mit csinált, vén szamar! — Szótlanul mentem tovább. A halálhírről az esti újságokból értesültem.

Ilija még otthon volt, amikor beszélni kezdtek legendás jószívűségéről. Elterjedt a híre, hogy a szó szoros értelmében a kabátját is leveti, és odaadja az arra rászorulóknak. Ez valóban meg is történt, a kabátlevetés, de egészen más előjellel, mint ahogy hírlett.

Mert Ilijának akkoriban olyan kabátja volt, ami napszitta vagy évtizedekig elfekvő anyagból készülhetett, és az első begombolási kísérletnél a vadonatúj kabát felső gombja egy tenyérnyi anyaggal együtt felszakadt. Akár a régi tapéta. Iliját ez a bolondos eset csak jókedvre hangolta, és fűnek-fának mesélte, hogy neki varázsköpenye van. És ebben a kabátban kellett összebotalnia a városban egy félig részeg emberrel; az ördög tudja, mit ivott, de az alkohol már nem fűtötte. Az emberen vékony műanyag kabát volt, a legelső műanyagok egyike, Ilija megszánta a didergőt, és kabátot cserélt vele. Ne hagyjátok embertársaitok fagyoskoni — mondta ravaszkásan és büszkén feszített a sárga villámzárás sportkabátban, ami természeténél fogva sokkal vékonyabb volt, mint az elcserélt télikabát. Nagybátyám felesége az eseményre azt mondta volna négyszemközt nagybátyámnak, hogy az ilyen Ilija-féléket még egyszer nagyon megveri az isten, mint mindazokat, akik kihasználják a mások szorult helyzetét. Nagybátyám erre úgy nyilatkozott volna, hogy a részekek soha nincsenek szorult helyzetben, felesége pedig ne ártsa magát a más dolgába, mert tudvalevő, hogy nem jó a szart keverni.

Gyönyörű volt az a nyár. Sokat is váratott magára, június közepe táján jött, mert folyton fújt valamilyen szél, s főként bóra, és a tavasz jobbára azzal telt, hogy boldog-boldogtalannal nyakaltuk a Két Matróz GAGYIÁ-ja tévében a presszókávé, füstöltünk és fogadkoztunk, hogy másnapról kezdve minden másként lesz.

Otthonról levél jött, tizenöt évig azt se tudtuk egymásról, élünk-e, halunk-e, és most egymás után a levelek, a macska növekedéséről is pontos jelentés, még fiatal mama is írt, és ez valóban meglepett, a rendezett, tiszta írás, ami pedig nagy ritkaság mifelénk, ahol többnyire az egymondatos levelek divatosak központozás és anélkül, hogy bárki különbséget tenne az *a* és az *o* között. Felvidított a gondolat, hogy már megint nagybátyám feleségének lenne igaza: fiatal mama optikája pillanatnyilag megjavult, ha már levélíráásra adta a fejét. A levélben ez állt: Drága gyerekek, már ne haragudj, hogy ezen írással zavarlak, de a körülmények olyanok, hogy kénytelen vagyok a te drága idődet hitvány levelemmel rabolni, de mi mást is tehetnék, az én nagy nyomorúságomban, aminek csak a boldogságos szűz Mária meg én magam vagyok a tudója. Bárcsak tudnám, mit vétettem én a világ ellen, hogy ilyen betegséggel vagyok megátkozva, mint ez az enyém is, amit se nagybátyád feleségének, se a legádázabb ellenségemnek nem kívánnék. Tegnap is azt mondta az a szemtelen perszóna, amikor arról panaszkodtam, hogy éjjel nem tudom lehunyni a szemem egy kicsit se, csak bámulom a sötétet, hogy keljek csak fel kapálni egy kicsit, aztán majd meglátom, úgy alszok éjjel, mint a

parancsolat. Ezt nekem mondta. Na nem baj, lesz ez még így se. Kértem, hozzanak házi mézet, mert ez a bolti nem megy és nem megy, hát erre is valami hasonló értelmű szemtelenséget mondott, csak az a kár, hogy nagybátyád az ilyesmit soha nem hallja, mert előtte bizony nem merne így beszélni velem, az nem szereti a rendetlen beszédet. De ami minden-nél rosszabb, az az, hogy nincs, akivel szót váltanék, az ételt egyetlen szó nélkül hozzák be, akár a kutyának is adhatnák azzal az erővel. Amikor én ezt látom, falat le nem megy a torkomon, mert kinek volna kedve ilyen körülmények közt még enni is. Igaz, nagybátyád felesége főzni se tud, soha nem is tudott, a krumpli mindig félig nyers, a hús sületlen, nekem pedig az ilyen ételek tiltva vannak. Ne gondold, hogy itt most panaszkodni akarok, terhelni téged a magam nyomorúságával is, inkább a segítséged akarom kérni ahhoz, hogy végre jó kezekbe jussak. Remélem, vetted hírért, hogy S.-ban működik egy csodadoktor vagy micsoda, engedélye is van hozzá, az csak belenéz állítólag az ember szemibe, és már mondja is, hogy milyen teák a leghathatósabbak az illető gyógyulásához. Ezt kellene elintézni, mihelyst lezajlanak a Boldogasszony körüli ünnepek, hogy én is mehessek a többiekkel gyertyát gyújtani és imádkozni mind-azokért, akikért kell. Mivelhogy én eddig is nagyon sokat tettem a te érdekében, szépen megkérnélek, intézd el nekem, hogy én is mehessek a többiekkel gyertyát gyújtani meg imádkozni, hogy én ehhez a füveshez eljuthassak, mert addig nekem nincs se éjjelem, se nappalom.

Ezzel zárom is a levelem, kívánok neked minden jót. Még el nem felejttem, megtudtam, hogy mielőtt engem az apád feleségül vett, hordott ide mindenféle nőket, pont ebbe a szobába, ahol én is fekszem, most. Pár napig éppen úgy éltek, mint a házások, aztán apád egy írást hagyott nekik hátra, amiben köszönte a szívességüket, és kérte, ne vegyék zokon, de ő bizonyos okokból eláll a házasságtól. Egészen addig így ment ez, amíg a te anyádat meg nem ismerte, azt meg annyira szerette, hogy mind-járt feleségül is vette, mert félt, hogy más viszi el. Más így nem is vihette el, csak a halál, rögtön a te születésed után, másnap, de innen már te is tudod. És akkor hoztak engem ide. Ezt csak azért írom meg itt neked, hogy az én személyemet tisztában lásd a családban, mert annyi minden-félét beszélnek megint, más dolguk sincs.

Ezzel zárom is a levelem. Tegnapelőtt itt olyan vihar volt, hogy kidőlt a paradicsomok keresztje. A te fiatal anyád.

Hurrá, gondoltam, mehetek S.-ba, fiatal mamával. Dolgaimat így intézve, egy csütörtök reggel előre kialudott taxin el is indultunk. Az út-nak olyan részei is voltak, melyek nemhogy aszfaltot, de még emberi láb-bat is alig láttak, és folyton szóval kellett tartanom a sofőrt, nehogy visszaforduljon, mielőtt még összetörné a kocsiját. Az egyik sárhányó így is teljesen tönkrement.